

УДК 635.21(477)

Онопрієнко І.М.
кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО КАРТОПЛЯРСТВА

STATE AND PROSPECTS OF REGIONAL POTATO

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено стан та перспективи розвитку картоплярства в Україні та Сумській області. Проаналізовано динаміку урожайності та валового збору картоплі. Проведено аналіз структури споживання картоплі. Визначено негативні тенденції розвитку галузі та запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування картоплярства.

Ключові слова: картопля, картоплярство, динаміка, виробництво, споживання.

АННОТАЦИЯ

В статье исследовано состояние и перспективы развития картофелеводства в Украине и Сумской области. Проанализирована динамика урожайности и валового сбора картофеля. Проведен анализ структуры потребления картофеля. Определены негативные тенденции развития отрасли и предложены пути повышения эффективности функционирования картофелеводства.

Ключевые слова: картофель, картофелеводство, динамика, производство, потребление.

ANNOTATION

In the article are researched the condition and prospects of the potato growing in Ukraine and Sumy region. The dynamics of the yield and the gross yield of potatoes are analyzed. Consumption's structure of potatoes is analyzed. Negative industry trends are identified and ways to increase the efficiency of the potato growing are suggested.

Keywords: potato, potato growing, dynamics, production, consumption.

Постановка проблеми. Сучасне картоплярство – це одна з найбільш складних галузей народного господарства. У продовольчому балансі країни продукція картоплярства займає друге місце, тому в народі картоплю називають другим хлібом. Картопля та продукти її переробки впродовж кількох століть складають основу харчового раціону населення нашої країни і забезпечують сировиною низку галузей переробної промисловості.

В умовах ринкової трансформації проявилися окремі негативні тенденції розвитку галузі картоплярства в Україні: кардинальна зміна структури виробництва на користь дрібних виробників, а саме 98,7% валового збору картоплі припадає на особисті господарства населення і лише 1,3% – на підприємства суспільного сектору; різке коливання обсягу виробництва картоплі (відхилення валового збору від середньорічних показників досягає 20%); урожайність картоплі в три-чотири рази нижча, ніж у розвинутих країнах Європи; низька товарність картоплі, так як 25–30% валового збору залишається на насіння, а близько 20% – на кормові цілі; занепад системи вітчизняного насінництва; низький рівень розвитку картоплепереробної промисловості.

Зазначені негативні тенденції розвитку галузі картоплярства свідчать про низьку технологічну ефективність виробництва картоплі в Україні порівняно з провідними виробниками Європи та світу.

З огляду на це у статті на основі останніх теоретико-методологічних розробок, міжнародного досвіду здійснено спробу дослідити стан та перспективи розвитку регіонального картоплярства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і прикладним аспектам розвитку картоплярства присвячені роботи багатьох вітчизняних вчених, таких як: В. Андрійчук, В. Бойко, В. Гончаров, В. Ткаченко, В. Макогон, Н. Белінська, О. Дацій, О. Сухоруков, П. Березівський, П. Саблук та ін. Публікації з проблем економіки картоплярства свідчать про важливість і актуальність даної теми для становлення продовольчої безпеки країни. Кардинальні напрямки їх вирішення виклали в наукових працях А. Бондарчук, О. Бурлаков, А. Погорілий, В. Марченко, В. Сторожук, І. Савчук, Л. Ігнатченко, Л. Мех, М. Гузь, Н. Бунак, О. Ульяновченко, О. Крупа, Р. Тринько, Ю. Цимбалюк, Я. Мартинішин та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сформульовані в працях даних науковців концепції і положення, висновки і рекомендації посідають важливе місце в сучасній аграрній науці і дозволяють усвідомити труднощі реалізації інноваційного розвитку в практичній діяльності сільгоспвиробників. Однак немає єдності у визначенні основних напрямків покращання функціонування галузі картоплярства, тому виникає необхідність у їх систематизації.

Мета статті полягає у теоретичному і практичному дослідженні функціонування галузі картоплярства в Україні і Сумській області в контексті європейської інтеграції. Об'єктом дослідження виступає процес розвитку галузі картоплярства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розширення площ посіву картоплі в індивідуальному секторі зумовлює їх деконцентрацію, яка, у свою чергу, призводить до розпоршування ресурсів, зростання витрат виробництва, порушення технології вирощування, руйнації системи заготівельних організацій картоплі, що примушує населення займатися самозабезпеченням цією продукцією.

Дані офіційної статистики сьогодні невтішні. Основними причинами низької врожайності є низька якість насіння, недотримання технологічних вимог у використанні добрив та засобів захисту рослин. Проведений аналіз динаміки врожайності картоплі в Україні і в Сумській області зокрема показав, що спостерігається незначне підвищення за останні п'ять років, причому регіональні дані вищі, ніж у цілому по Україні, високоврожайним був 2014 р., але це все одно нижче європейських показників (рис. 1) [5].

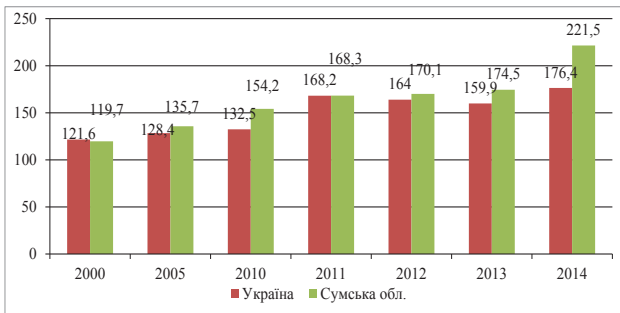

Рис. 1. Динаміка врожайності картоплі

Ще 10 років назад картоплі садили на 200 тис. га більше, ніж сьогодні. Однак за цей час пройшли й якісні зміни. Поряд зі зменшенням площ виростає врожайність. Відтак, у цілому виробництво картоплі незначно, але зросло (рис. 2) [5].

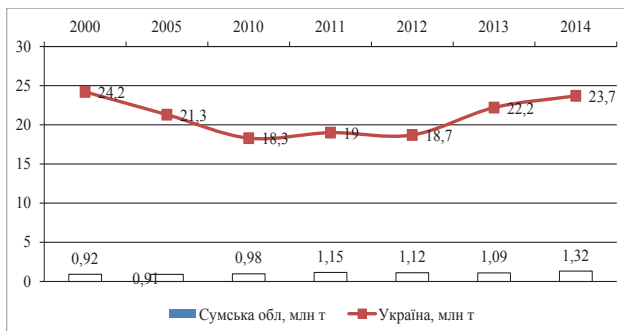

Рис. 2. Динаміка виробництва картоплі

Споживання картоплі в Україні становить близько 130 кг/на одну особу. Незавжди порохувати, що українцям для забезпечення своїх потреб необхідно 5 млн. т картоплі. Та законірно виникає питання: куди дівається вирощена картопля? Решта використовується на насіння та корм худобі, але значна частина псується, що є негативним фактором (рис. 3). Насінневої картоплі вирощуємо 5 млн. т, це складає 23%, а переробка сягає всього 150 тис. т., тобто в Україні фактично взагалі відсутня переробка. На сьогодні всього лише 80 тис. т ми переробляємо на чіпси і 35 тис. т – на крохмаль, різаної замороженої картоплі взагалі немає. Крім того, 4 млн. т становлять втрати картопляного виробництва [3].

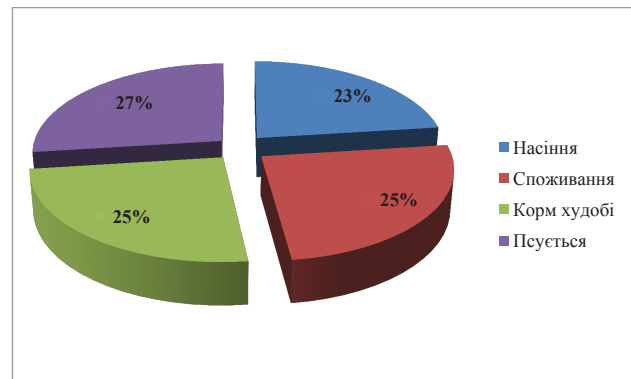

Рис. 3. Структура споживання картоплі

Результати дослідження виробництва картоплі в сільськогосподарських підприємствах дають підстави зробити наступні висновки про формування пропозиції на вітчизняному ринку картоплі:

- основними виробниками картоплі в Україні стали господарства населення, проте вони не можуть бути провідними постачальниками картоплі для країни в цілому та забезпечити промисловість сировиною відповідної якості;

- фермерські господарства України на загальні обсяги виробництва картоплі суттєво не впливають;

- значне зменшення валового виробництва картоплі в суспільному секторі обумовлене занепадом матеріально-технічної бази, порушенням еквівалентного обміну між промисловістю і сільським господарством, ускладненням збуту та зниженням ефективності вирощування;

- перехід виробництва картоплі в приватний сектор призвів до обмеження використання досягнень НТП в картоплярстві, що стримує розвиток галузі;

- суттєві структурні зміни в розподілі валового збору картоплі, що мали місце протягом останніх років, у першу чергу зумовлені змінами в каналах реалізації, зокрема, відмовою господарств від реалізації картоплі державним заготівельним організаціям, які значно скоротили обсяги заготівель на користь реалізації через систему власних торговельних точок, а також реалізації на ринку та заводам на переробку, де ціна визначається попитом і якістю продукції.

Вищезазначені негативні чинники спричинили руйнування оптового ринку картоплі. Унаслідок цього виникли стихійні продовольчі ринки, які сприяють неорганізованій діяльності посередників у сфері збуту і привласненню значної частини прибутку, створеного в процесі виробництва. Поряд із виробництвом картоплі товаровиробникам усе більше доводиться займатися її продажем, що відволікає капітал і трудові ресурси від основної господарської діяльності.

Формування ефективного ринку картоплі та картоплепродуктів неможливе без підвищення конкурентоспроможності галузі кар-

топлярства в цілому. Для цього необхідно вирішити наступні проблеми: підвищити урожайність товарної картоплі; удосконалити систему насінництва; запровадити високоефективну технологію вирощування картоплі з використанням сучасної техніки; об'єднати фінансові, наукові, виробничі, матеріальні ресурси України для концентрації картоплярства в найбільш сприятливих природно-кліматичних, ґрунтових та соціально-економічних зонах і переводу його на інтенсивний шлях розвитку із застосуванням останніх досягнень сучасної науки, нової техніки і технологій, а також економічних важелів ринкової економіки [1, с. 14].

Крім того, потребує вдосконалення інфраструктура ринку картоплі, а саме організація оптових ринків, матеріально-технічне, наукове та інформаційне забезпечення галузі. Це створить передумови для формування прозорого ринку, розвитку конкуренції та ефективного реалізації продукції за найбільш вигідними для виробників маркетинговими каналами.

Останнім часом серед експертів ринку картоплі існують думки про створення картоплярських кооперативів по прикладу Західної Європи для забезпечення українців якісною і недорогою картоплею. У той же час існують певні проблеми їх функціонування а саме: різносортність (вимоги переробників або супермаркету – однорідність в одній партії); якість картоплі на одному рівні практично неможлива; рівномірність поставок протягом усього року можлива при наявності сховищ; за умов перевиробництва можливий внутрішній конфлікт.

Отже, необхідно стимулювати просту схему постачання картоплі «виробник – супермаркет» та «виробник – переробник», перевагами такої схеми є: поставки до супермаркету від виробника мають найменшу кінцеву вартість; зручність закупівель у супермаркеті; доля картоплі екстракості (мита, очищена, фасована); дрібний виробник не контролюється зі сторони безпечності продукції.

Переробка картоплі сьогодні в Україні знаходиться в межах 0,7% від загального об'єму виробництва. Розподіл по видах переробки виглядає приблизно так: чіпси – 80%, крохмаль – 35%, картопля фрі – 2%, інші види переробки – 10% [3].

Малі обсяги переробки пов'язані із загальноекономічною ситуацією в державі. Кризові явища у виробництві – не рідкість, і переробка картоплі не виключення, сьогодні залишилося не більше двох десятків підприємств, що займаються цим. Серед основних проблем галузі: неконкурентна сировина (висока собівартість), залежність від погодних умов; висока вартість енергоресурсів (у два рази вища, ніж у США, на чверть вища, ніж в Європі); додаткові витрати на овочеховища під сировину для переробки; необхідність державної підтримки (програма розвитку картоплярства, повернення ПДВ при

експорті картоплі); висока вартість кредитних ресурсів (у три рази більша, ніж у США, у два рази – ніж в Європі) [3].

Експорт картоплі за останні роки все ж набуває актуальності. За умов перевиробництва великі господарства змушені шукати канали збуту на межах держави. Якість картоплі працює стримуючим фактором у розвитку експорту, але перспектива є, і отримавши гарну картоплю, можна сподіватися на успіх.

Отже, для подолання негативних тенденцій в розвитку ринку картоплі та картоплепродуктів потрібно створити сприятливі умови для реалізації картоплі та продуктів її переробки, формування ринків сільськогосподарської продукції, відповідної ринкової інфраструктури, створення оптових продовольчих ринків, а також формування кооперативів товаровиробників та інших підприємницьких структур усіх форм власності з виробництва, заготівлі, переробки і реалізації картоплі та надання різних послуг.

Світовий досвід показує, що виробник одержує найбільший ефект тоді, коли реалізує не сировину, а продукти її переробки, кінцеві продукти споживання. Тому високорозвинені країни ніколи не експортують сировину, а мають потужності з комплексної переробки сировини і реалізують кінцевий продукт споживання. Це стосується не лише великих компаній і фірм, а й індивідуальних виробників. У високорозвинених країнах навіть фермери намагаються реалізовувати сільськогосподарську продукцію тільки після її первинної переробки і навіть довести її до стадії кінцевого споживання. Для цього вони створюють на кооперативних засадах сферу первинної переробки та зберігання сільськогосподарської продукції. Великі фермерські господарства мають власні невеликі сучасні цехи з первинної переробки сільсько-господарської продукції. Цей напрям необхідно розвивати і у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах [2 с. 50]. Реалізації цього напрямку сприяє те, що останніми роками в Україні спостерігаємо стрімкий розвиток ринку картоплепродуктів, зокрема чіпсів, картоплі фрі та інших напівфабрикатів. До того ж організація переробки картоплі в місцях виробництва і доставка споживачу напівфабрикатів замість свіжої картоплі забезпечать більшу економічну ефективність.

Висновки. Передумовами підвищення ефективності функціонування картоплярства в Україні є: удосконалення кредитно-податкової політики держави і створення надійних стимулів до інвестицій в галузь картоплярства; подальший розвиток інфраструктури ринку картоплі; створення умов для розширення експорту картоплі й картоплепродуктів через мережу аграрних бірж та інших спеціалізованих структур; здійснення підтримки експорту, вивчення кон'юнктури зовнішнього ринку; розробка дієвого механізму

доведення інформації про попит на картоплю до виробників, торговельних і посередницьких структур; піднесення рівня конкурентоспроможності вітчизняних виробників картоплі шляхом здешевлення виробництва, підвищення якості насіннєвого матеріалу та удосконалення технології виробництва.

Таким чином, активне входження України у світовий економічний простір потребує розробки принципово нової, адаптованої до ринку моделі розвитку галузі картоплярства, що базується на досягненнях світової науки та практики, узгоджених дій взаємопов'язаних сфер, галузей і підприємств, які орієнтуються на задоволення потреб покупців й швидку окупність витрат.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурлаков О.С. Економіко-організаційні аспекти ефективного функціонування картоплярства в агроформуваннях Подільського регіону : автореф. дис. ... к.е.н. / О.С. Бурлаков. – Луганськ, 2011. – 20 с.
2. Бондарчук А.А. Стан картоплярства в Україні та перспективи його розвитку / А.А. Бондарчук // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 3. – С. 49–55.
3. Перспективи розвитку галузі картоплярства в Україні / Українська асоціація виробників картоплі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.potatoclub.com.ua/>.
4. Сідько Л.К. Стан та перспективи розвитку картоплярства в Україні (за 2002–2008 рр.) / Л.К. Сідько. – К. : НАУ, 2008. – 36 с.
5. Статистичний щорічник Сумської області за 2014 р. – Суми, 2015. – 542 с.